

ШУМАДИЈСКА ЕПАРХИЈА

СЕМИНАРСКИ РАД

ТЕМА:

ЦРКВА, ИКОНА, ЕВХАРИСТИЈА

21. март 2012. године

јереј Драган Поповић

ЦРКВА, ИКОНА, ЕВХАРИСТИЈА

Православна Црква свој идентитет (биће, постојање) црпи из Свете Евхаристије. Ништа није очигледније од тога.¹ Од почетка свога постојања Црква је себе пројављивала сабрана на једном месту око једног догађаја, на Светој Литургији (Дап 2, 1; 2, 41-47). Упориште за ову тврдњу можемо наћи у целокупном светоотачком предању. Обраћајући се хришћанима у Коринту Свети Апостол Павле поистовећује њихово сабирање у Цркву са сабрањем ради приношења Свете Евхаристије (1Кор 11, 18-33). На овоме инсистира и целокупна светотајинска, односно Литургијска реалност Цркве. Доктринарно учење (догмати), мисија, етос, проповеди, харитативно и исцелитељско деловање и томе слично, свакако је значајно и одређујуће за Цркву, међутим, ништа од овога нема способност њене идентификације у свој њеној пуноћи и истини. Овим елементима се више мање могу похвалити и друге религијске заједнице, наравно са битним или мање битним међусобним, као и разликама у односу на православну Цркву, међутим, оно што је за њу јединствено и аутентично јесте Света Литургија.²

Због тога је Свети Никола Кавасила с правом тврдио да се „Црква пројављује у Светим Тајнама. кадаби неко могао да је види онако као је сједињена са Христом...“, наводи светитељ, „ништа друго не би видео него само Тело Господње“, и додаје „Због тога никако није

---

¹ „О Цркви можемо говорити само полазећи од живе реалности Цркве, а то значи од видљиве и опипљиве реалности, а то је Црква окупљена на Вечери Господњој, на Вечери Царства, на Евхаристији“. Владика Атанасије, Света Евхаристија као тело Христово и духовски догађај, у Христос, алфа и омега, Братство Св. Симеона Мироточивог, Врњци-Требиње 2000, стр. 101-111.

² Разлике које раздвајају појединачне „цркве“ и конфесије представљају разноврсно мноштво специфичности њиховог заједничког удаљавања од егзистенцијалне истине црквеног јединства, а то је заједница која се пројављује на литургијском сабрању; та истина је свеопшта, јер се односи на човека „уопште“ – то је аутентичност човековог постојања и живота, а не спољашњи проблем црквених организација и делатности. Ову егзистенцијалну аутентичност омогућило је (као динамичну могућност нашег историјског живљења) Оваплоћење Бога, односно нови начин постојања остварено у Христовој личности, као ипостасно јединство створеног и нествореног, које, надаље постоји као јединство и заједничарање свих личности у границама тела Цркве. Видети: Јанарас Х, Истина и јединство Цркве, Беседа, Нови Сад 2004, стр. 14.

неприлично што се о Цркви говори кроз Свете Тајне“.³ Под „тајнама“ овде светитељ свакако не подразумева схоластичко средњовековно (римокатоличко) виђење, на жалост и од већине православних прихваћено, набројаних седам Светих Тајни, него Божанствену Евхаристију, која је, како видимо, у његово време у симфонији са светоотачким предањем, доживљавана као једна и јединствена тајна Цркве из које извиру све остале и у коју увире целокупни светотајински црквени живот.

Дакле, од самог почетка свога постојања⁴, као народ Божији, сабран на једном месту (ἐπι το αὐτό) и око једног догађаја Трпезе Господње, Црква је своје биће пројављивала и према спољашњој реалности се одређивала најпре као евхаристијска заједница, или, другим речима, у свој својој истини и пуноћи своје биће је реализовала искључиво као заједница верних окупљена око „чаше Господње“, тела и крви Васкрслога Христа.

ЕСХАТОЛОШКА РЕАЛНОСТ ЦРКВЕ

Слика сабрања расејаног народа Божијег, карактеристична је најпре за есхатолошко ишчекивање Старога Завета, према коме ће у „последње дане“ обећани Месија око себе окупити и сабрати расејани народ Израиља, и на земљи успоставити историјско царство. Ова слика сабрања Божијег народа око Месије (Христа), као природни прејемник Божанског савеза у првоначалном догађају Тајне Вечере⁵, у Новом Завету добија сасвим нову димензију и значење, као *par excellence* догађај Цркве; догађај са којим се Црква на првом месту и поистовећује.⁶

---

³ Свети Никола Кавасила, Тумачење Свете Литургије, Беседа, Нови Сад 2002, стр. 143-144.

⁴ Без обзира што се, историјски гледано, као „преегзистенција Цркве“, тј. првобитно постојећа Црква код неких Светих Отаца, као реално јединство Бога и човека, поставља у рај, „Јованов Апокалипсис јасно показује да је рај тек есхатолошка стварност, стање будућег века“. С тим у вези је и наш став да историјска Црква свој почетак налази у догађају Христа, који је парекселанс есхатолошки догађај, а који се у пуноћи људима открио тек у Педесетници. Видети: Епископ Атанасије, Есхатолошки карактер Цркве, у О Цркви и Литургији, Братство Св. Симеона Мироточивог, Врњци-Требиње 2007, стр. 91-109.

⁵ На догађаје између васкрсења и Вазнесења: Лука и Клеопа...

⁶ „Црква се назива тим именом јер призива све људе и сабира их на једно место“. Св. Кирило Јерусалимски, Катихезе 18, 24.

Са тим у вези би и насловљена тема *Црква, икона, евхаристија*, преформулисана у ерминевтичке потребе могла гласити: *Црква је икона*⁷ *Царства небеског која се у историји пројављује на Светој Евхаристији*. Овим је феноменолошка реалност обухваћена у наслову задатим појмовима нужно проширена појмом Царства небеског, односно есхатолошке стварности, без које, како ћемо надаље видети, наш покушај богословске анализе и разумевања предмета истраживања, у контексту православног богословског предања, неће бити потпун и адекватан.

Наиме, појмови *Црква, икона, евхаристија*, онако како их православно богословље опитно доживљава, представљају релационе стварности. Поред очигледног узајамног односа и међузависности, дубљом инспекцијом долазимо до спознаје да ови феномени узети сами за себе немају онтолошку потку, већ да своје постојање дугују односу са ванвременскопросторном есхатолошком реалношћу, која нам се кроз црквено предање открива као обећано Царство Божије.⁸ Ово надаље подразумева да се Црква у свету, у историјским категоријама времена и простора, (на евхаристијском сабрању), пројављује онаквом каква ће тек бити, и да, у том смислу, њен идентитет није у ономе шта је она

---

⁷ Тумачећи Псеудоионисија Свети Максим Цркву посматра као вишезначну икону. Тако је она најпре икона и одраз Бога, јер поседује „по подражавању и подобију исту енергију са Њим“ (PG 91, 665A), затим је „слика и прилика човека, који је створен по слици и прилици Бога“ (PG 91, 672B). Такође, она је „знак и слика целокупног света, који се састоји из суштина видљивих и невидљивих, јер се у њој огледа и јединство и разлика, као и у њему (свету),“ (PG 91, 668D), као и да је „сама по себи символ само овог чулног света“ (PG 91, 672A). Даље, Црква је и човек, „имајући олтар као душу, а божански жртвеник као ум, и храм као тело,“ (PG 672B), али и икона саме душе, јер се душа састоји „од разумне силе“, која се креће по сопственој вољи и „животне“, која се креће по природи (PG 91, 681C). Видети: Н. А. Мацукас, Свет, човек, заједница, по светоме Максиму Исповеднику, Беседа, Нови Сад 2007, стр. 250- 259.

⁸ Појам Есхатон (τα ἔσχατα), означава догађаје који ће се догодити на крају историје, и директно се односе на спасење човека и кроз њега читаве творевине. Старозаветна јудејска ишчекивања, рекли смо, односила су се на поновно сабирање расутог народа Божијег око обећаног Месије, који ће у историји успоставити владавину „Царства Божијег“. Својим Оваплоћењем Христос је у историју донео нову реалност са старозаветном основом. И даље је сабрање основни елемент овог есхатолошког ишчекивања, са том разликом што ново обећано Царство не припада историји као таквој, већ је, као преображај читаве творевине, стање будућег века. Ово царство у Новом Завету остварује се иконично („већ сада али још не“) на Евхаристијском сабрању.

сада, већ у ономе шта ће бити у веку који тек долази, или, сажетије, да представља есхатолошку икону будућег времена.

На основу до сада наведеног отварају се следећа питања: најпре, шта представља, односно како се у црквеној богословској традицији „дефинише“ овај будући век и у каквом је односу са историјском Црквом, (односно Евхаристијом) и, друго, шта у овом контексту значи горе постављени исказ *Црква као икона будућег века?*

СЕНКА, ИКОНА, ИСТИНА

У покушају да дамо одговор на постављена питања кренућемо од последњег, и од познатог исказа Светог Максима Исповедника који гласи: „догађаји Старог Завета представљају сенку, Новог Завета икону, а истина је стање будућег века.“ (PG 4, 137). На самом почетку опажамо да насупрот божанском откривењу у „сенци“ кроз догађаје које смо имали у Старом Завету, имамо „икону“, која своје постојање дугује такође историјским догађајима који припадају новозаветној историји Божијег промисла о спасењу човека и света. Даље, судећи према исказу Светог Максима, истина творевине не налази се у прошлости, нити у некој паралелно (са)постојећој реалности (као нпр. духовни, идејни свет неоплатонизма⁹) већ да припада будућности која се, следствено, као таква још није догодила, односно будућности која представља стање¹⁰ чије се остварње тек очекује.¹¹

---

⁹ Максимов дискурс овде је усмерен против оригенизма, који своје упориште има у платоновом свету идеја, који сапостоји видљивој реалности. Управо је против овог погрешног схватања односа историје и есхатона, које смо, на жалост и ми сведоци у данашњем доминантном поимању реалности, било еклисиолошке, било профане, иступио Свети Максим у наведеном одломку. Ово се по нашем скромном мишљењу дугује недовољном познавању као и незаинтересованости за светоотачко богословско предање. Уп. Митрополит пергамски Јован (Зизиулас), Евхаристија и Царство Божије, Саборност бр. 1-4, Пожаревац 2002, стр. 23-87.

¹⁰ Ово есхатолошко стање (στάσις) према Светом Максиму представља мировање (статичност) у Богу. До њега се долази вером, којом се достиже до Бога, или, како га Свети Максим у овом случају назива Добро: "Последња граница вере јесте Добро, где разум завршавајући своје кретање, налази спокој". Ово стање мировања управо представља оно што бисмо назвали есхатолошким моментом. То је стање будућег века коме човек треба да тежи и да стреми. Међутим, да не би дошло до неспоразума, рецимо да ово стање мировања треба пре свега разумети у контексту максимовске синтаме „вечно-покретно мировање“, и схватити га као динамичан однос личности Божије и личности човека, унутар тог есхатолошког „мировања.“ Видети: О. Никола Лудовикос, Личност умјесто благодати и наметнута другост, у *Страхови личности и муке ероса*, Манастир Рождества

Будући да се наведени исказ светитеља непосредно односи на тумачење Свете Евхаристије као иконе долазеће реалности,¹² јасно је да је овим хтео да укаже на то да Божанска Евхаристија представља икону истинске Евхаристије која је, како смо навели будуће стање. „Радње својствене истини које се врше сада на сабрању бивају у стварности будућег времена, односно у Будућем Царству“.¹³ Ово будуће Царство, дакле, постоји сада и овде, али у икони, као Црква, и то, како смо нагласили у догађају Свете Литургије. На тај начин Црква, као икона Царства Божијег, има истину у себи, међутим, ова истина још увек није остварена, што ће рећи да није потпуна. „Сада видимо као у огледалу, у загонетки, а онда ћемо лицем у лице“ (1.Кор. 13, 12). Ове речи Светог Апостола Павла представљају својеврсну „дефиницију“ садашњег стања Цркве и света. Црква је, дакле, икона, слика будућег века и живота у њему. Она је истина у икони, или икона као истина, која ће своје пуно остварење добити тек у есхатолошком догађају будућег века (уп. Јевр. 10, 1 и 11, 1).

На основу претходно реченог ствара се нова потреба за додатним појашњењима, као одговором на питање како је могуће да, како смо навели, истина историјске Цркве није потпуна када се на Светој Евхаристији, у Светим Даровима као истина свега, појављује сам Христос?

ХРИСТОС И ИКОНА

Да бисмо појаснили претходну недоумицу, на овом месту неопходна би била једна дубља анализа, која превазилази оквире овог истраживања, те ћемо се, у ту сврху послужити богословљем иконе,

---

Пресвете Богородице-Свештени Манастир Цетињски, Цетиње 2011, стр. 14-57. Такође видети: Максим Исповедник, Мистагогија, у АРХН КАΙ ΤΕΛΟΣ, Аспекти философске и теолошке мисли Максима Исповједника, ЛУЧА XXI -XXII (2004-2005) 1-687, Никшић 2006.

¹¹ Упоредити са речима Светог Ап. Павла: „Много пута Бог је у старини говорио оцима кроз пророке, а у последње дане говорио нам је кроз Сина, Којега је поставио за Наследника свега, кроз Којега је и векове створио...“ (Јевр. 1, 1-2), и „... Који ће опет доћи на крају историје“ (Јевр. 10, 37). Из овог цитата јасно се, у поступности Божијег откровења, види да се оно у пуноћи очекује у есхатолошкој будућности. Видети: Епископ Атанасије, Есхатолошки карактер Цркве, стр.93. Уп. са литургијском молитвом анамнезе: „Сећајући се, дакле, ... и другог и страшног доласка.“

¹² Видети: Митрополит пергамски Јован (Зизиулас), Евхаристија и Царство Божије, стр. 32.

¹³ Исто, стр. 32

која свој врхунац достиже у светоотачкој борби против иконокластичког јеретичког бунтовања. У центру ове борбе, очекивано, налази се личност и догађај Христа.¹⁴

Наиме, теза коју су заступали противници иконе била је да није могуће (односно да није догматски исправно нити дозвољено) сликати икону Христову, јер је Он учествовао у две природе: људској и божанској. Људска христова природа, пошто је чулна и видљива може бити описана и насликана, док Божанска, која је неприступачна и непојмљива чулима, искључује ову могућност. Будући да би свако ко намерава да наслика Христову икону требало да опише обе Његове природе, нужно упада у јерес или раздвајања или сливања природа сједињених у Христовој ипостаси „несливано и неразделиво“.¹⁵ Једина права Христова икона, за иконоборце, јесте Свето Причешће, Евхаристијско тело и крв Христова.

Свети Оци, на првом месту Свети Никифор, патријарх константинопољски и Свети Теодор Студит, одлучно и аргументовано одбацују последњу тврдњу заступајући становиште да Тело и Крв Христова у Светој Евхаристији, ни у ком случају не могу бити само *икона*, већ сама *истина*. У том контексту је и Света Евхаристија, како каже Свети Теодор Студит, „садржај и рекапитулација целокупне икономије спасења“ (PG 99, 340), а Свети патријарх Никифор ће додати да су Христово Тело и Крв на Светој Литургији, „оно само обожено тело Христово,“ јер се „епиклезом од стране свештеника, и силаском Духа Светога, дарови претварају у истинско Тело и Крв Христову“ (PG 100,336).

У основи овог „неспоразума“ који је довео до иконоборачке јереси и великих превирања унутар Хришћанске Цркве, налази се недовољно познавање богословских основа наопходних за исправно разумевање феномена и истине иконе. Наиме, појам икона, онако како га користи Свети Максим Исповедник, има суштински другачије значење од његовог поимања античке философије, које су, очигледно прихватили иконоборци и на њему засновали своје погрешно становиште. За Максима, чија мисао остаје у оквиру Црквеног предања, икона, пре свега има личносну димензију: „појмом икона

---

¹⁴ О иконоборачкој јереси, као и светоотачком одговору у теологији седмог васељенског сабора, видети опширну и детаљну студију: Giakalis A., Images of the divine, the theology of icons at the seventh ecumenical council, Brill, Leiden - Boston 2005.

¹⁵ Кордис Ј., Икона и њено место у православном религиозном животу, у Теологија иконе и црквено стваралаштво, Каленић, Крагујевац 2012, стр. 47-65.

изражава се и показује виђење есхатолошке истине, пре свега у живом лицу, у реалности откривене личности¹⁶. Ова личност, наравно, је Христос, син Божији, који, бивајући Очева „икона“, тиме никако не умањује нити искључује „истину“ сопственог Божанства, већ указује на то да кроз живи и личносни однос (συέσις) са Очевом личношћу, сада и овде, у историји, чини присутним Бога Оца у истини (уп. 2Кор. 4,4; Кол. 1,1). Према томе „појам иконе не умањује реалност откривења и виђења истине, већ се указује на отворен простор и начин личног односа и општења са јављеним у Христу личним Богом, што већ јесте Царство Божије, већ јављено и присутно, али још не сасвим „у сили“ и „у пуноћи“¹⁷ (Мт. 16,28; Мр. 9,1; Еф. 1, 23; 4, 13.)

На овом месту ћемо се, због ограничености ове студије, зауставити и вратити питању на који начин је Црква у Евхаристији икона Царства Небеског које је истина? Увођењем у одговор категорије личности налазимо се сасвим близу решења задатог проблема и одговора на питање.

Догађај Христа¹⁸ и испуњавање целокупног домостроја спасења у Његовом ипостасном јединству, који врхуни Васкрсењем из мртвих и силаском Духа Светога на Апостоле, што представља догађај Цркве и долазак самога Царства у историју, „улазак“ есхатолошке реалности. На тај начин остварује се оно што је у Старом Завету постојало као недовољно јасно ишчекивање (или је можда исправније рећи Божанским промислом недовољно откривено), које Свети Максим у наведеном тексту назива сенком. Црква се „када је навршена пуноћа времена“ поистовећена са Христом у Светој Евхаристији, коначно остварује у историји, овде и сада. Све ово се, пак збива „благодарећи есхатолошкој димензији стално присутне у Цркви *Педесетнице*, тог парекселанс есхатолошког догађаја, то јест: силаска и дејства Светог Духа, који и јесте творац, и одржавалац нераскидиве заједнице (κοινωνία) Цркве и Царства, Цркве земаљске и Цркве небеске“¹⁹. Овако, у искуству Цркве Царство Божије, није само стање будућег века већ и садашњи доживљај, који нам је доступан у Христу, на Светој Литургији, благодарећи делатности Свєрога Духа.

---

¹⁶ Епископ Атанасије, Есхатолошки карактер Цркве, стр. 102.

¹⁷ Исто, стр. 103.

¹⁸ Тајна Христова је тајанственија од свих Божијих тајни, она је одређујућа за свако, у сваком смислу, и у свему постојеће или будуће савршенство“ Свети Максим Исповедник (PG 91, 1332)

¹⁹ Епископ Атанасије, Есхатолошки карактер Цркве, стр. 104.

Међутим, као такво ово искуство још увек је „квалитативно“ различито од оног есхатолошког, будућег, када ће се пројавити у истини. Али, то никако не значи да новозаветни догађаји икономије спасења, укључујући и Цркву и Евхаристију, нису истинити, односно да су измишњени или лажни, већ да бивајући историјски „средства за свој израз позајмљују из још увек пропадљиве природе“.²⁰

Ради бољег разумевања, на овом месту даћемо додатно образложење које, налазимо у даљем развоју теологије иконе. У одбрану светоотачког предања од иконоборачког јеретичког бунтовања, Свети Оци утеловљују сво дотадашње богословско и опитно искуство Цркве. Следећи курс кога су поставили Свети Оци Кападокијци (пре свих Свети Василије Велики и Свети Гргорије Ниски) у правцу разликовања суштине (природе) и личности (ипостаси), Свети Теодор Студит говори о могућности Христовог присуства у личности без нужног и обавезујућег присуства у природи. У том смислу је и икона изображавање нечије (Христове) ипостаси а не природе. По истој аналогiji схватамо и однос иконе и истине (у нашем случају Цркве, односно Евхаристије, и есхатолошке стварности, односно Царства будућег): „икона је лично присуство без природе, док је истина лично присуство са природом. Стање између новог завета и есхатона, дозвољава, захваљујући Очовечењу и поготово Васкрсењу, лично присуство, односно очување личности; међутим, само у перспективи васкрсења тела, односно природног присуства. До тада личност позајмљује, на неки начин, још увек пропадљиву природу, и тим начином омогућава своје присуство. Без овог позајмљивања заједница историјске и есхатолошке Цркве остаје немогућа. Ко одриче иконозацију као лично присуство, одриче саму могућност молитве и богослужења на православни начин. Богослужење без иконизације је вежбање у психологији, најистакнутија самообмана и илузија“.²¹ Присутвом, дакле, Христове личности у истини, у Светим Евхаристијским даровима, Црква себе остварује као есхатолошку реалност, која због своје пребивање у историји живи онај новозаветни парадокс „већ сада, али још не.“

На овај начин посматрамо Цркву као ону која је у свету, али која, по речима Апостола „није од овога света“. Она, како смо навели, пребива и креће се кроз историју, али као што је Света Евхаристија икона Царства Божијег, икона будућег века, јер се у њој појављује Васкрсли

---

²⁰ Митрополит пергамски Јован (Зизиулас), Символизам и реализам, Саборност бр.1-4, Пожаревац 2001, стр. 13-37.

²¹ Митрополит пергамски Јован, исто.

Христос, тако и Црква има своје биће, своју истинску реалност, у Царству Божијем у будућем веку, дакле, није само историјска творевина, већ је производ Царства Божијег које се на овај начин одсликава (иконизује) у историји. Идентитет Цркве се налази у реалности будућег времена, у есхатолошком Царству Божијем. Ово, коначно подразумева да све што Црква чини, или што се у њој дешава у историји, треба да има своје усмерење, да добије свој смисао и испуњење, у крајњем циљу ради кога је и створена, а то је будуће Царство Божије. Зато, све оно што Црква чини у историји, да би њена делатност била истинита, треба да извире из будућег Царства Божијег, те је изнад свега потребно да Црква својим деловањем сведочи, пројављује и објављује ово будуће Царство, које се како смо рекли, остварује кроз Литургију, те стога и примарна делатност Цркве треба да је пре свега везана за служење Свете Литургије, а једино се у Литургији и Црква појављује у своме истинитом лику.

Какве су последице по човеков живот? У овом контексту свако одрицање и негирање иконе, тј. Цркве у њеном Литургијском сабрању представља ниподаштавање прототипа, односно Царства Небеског које је прототип Цркве. С друге стране, афирмативни став према Цркви прелази и на Царство небеско, (као и на Христа који се поистовећује са Црквом). Тако, свако ко на адекватан начин²² узима учешће у Светој Литургији у историји, сада и овде, (заједичарењем у Тајнама Христовим, што се подудара са спасењем) узима и узеоће учешћа и у Будућем Царству (уп. Јн. 6, 53-56),²³ и обратно.

ИСТОРИЈА И ЕСХАТОН

У православној мисли историја никада није било одбаћивана, већ је свој циљ и смисао налазила у једном догађају везаном за будућност тзв. *Парусији*, очекиваном Другом Доласку Господњем.²⁴ Историја је

---

²² Свакако да учествовање у Светој Литургији и причешћивање Христовим Тајнама, не обезбеђује спасење по аутоматизму. Уколико би то било тако улога и делатност Цркве у икономији спасења свела би се на магијско, и свако лично прегнуће било би бесмислено и непотребно.

²³ Видети: Епископ пожаревачко-браничевски др Игнатије (Мидић), Црква и њен идентитет, у Сећање на будућност (друго, допуњено издање), Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске, Пожаревац 2009, стр. 11-26.

²⁴ Свети Апостол Павле термином „парусија“ означава „долазак Господњи“ (1 Сол. 4, 15), када се очекује победа над свим непријатељима, од којих је последња смрт (1. Кор. 15,24-26), и успостављање Царства Божијег у слави, као „новог неба и нове земље“. (2.Петр. 3,13).

за Цркву, увек и пре свега, била историја Божанског откровења, међусобних односа Бога и човека и, као таква, никада није доживљавана као прост збир информација о догађајима из прошлости. Историјске догађаје везане за Откровење Божије и Његово дело спасења света и човека Црква је сагледавала у перспективи њиховог будућег испуњења. Одатле и сведочанства живота ране Цркве која налазимо у делима апостолским сведоче о том интензивном ишчекивању обећаног Христовог доласка, које се најбоље огледа у речима богочежњивог поздрава *Маран ата!*

Због свега овога Света Литургија је, увек и пре свега, доживљавана као служба васкрсног карактера, који означава присуство Царства Божијег у свету. Ово треба да негујемо и сачувамо са великом пажњом, јер ако изгубимо васкрсни и есхатолошки идентитет Свете Евхаристије, у опасности смо да изгубимо и идентитет саме Цркве. Такође, инсистирање на међузависности Цркве и Свете Евхаристије нема за циљ наглашавање једног елемента на штету других (тзв. евхаристијски монизам), како то неки жели да представе. Овде се заправо ради о томе да сви други елементи Цркве²⁵ свој смисао и пуноћу добијају управо на Светој Литургији. Ако се пак органски издвоје из Свете Литургије, и изгубе суштинску везу са њом, губе есхатолошку вредност те тако престају да буду Црква.

---

²⁵ Видети фусноту бр. 2.

ЛИТЕРАТУРА

1. Атанасије (Јефтић), Есхатолошки карактер Цркве, у *О Цркви и Литургији*, Братство Св. Симеона Мироточивог, Врњци-Требиње 2007.
2. Атанасије (Јефтић), Света Евхаристија као тело Христово и духовски догађај, у *Христос, алфа и омега*, Братство Св. Симеона Мироточивог, Врњци-Требиње 2000.
3. Јанарас Х, *Истина и јединство Цркве*, Беседа, Нови Сад 2004.
4. Кордис Ј., Икона и њено место у православном религиозном животу, у *Теологија иконе и црквено стваралаштво*, Каленић, Крагујевац 2012.
5. Митрополит пергамски Јован (Зизиулас), *Евхаристија и Царство Божије*, Саборност бр. 1-4, Пожаревац 2002.
6. Митрополит пергамски Јован (Зизиулас), *Символизам и реализам*, Саборност бр.1-4, Пожаревац 2001.
7. Н. А. Мацукас, *Свет, човек, заједница, по светоме Максиму Исповеднику*, Беседа, Нови Сад 2007.
8. Епископ пожаревачко-браничевски др Игнатије (Мидић), Црква и њен идентитет, у *Сећање на будућност (друго, допуњено издање)*, Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске, Пожаревац 2009.
9. О. Никола Лудовикос, Личност умјесто благодати и наметнута другост, у *Страхови личности и муке ероса*, Манастир Рождества Пресвете Богородице- Свештени Манастир Цетињски, Цетиње 2011.
10. Скутерис Константин *НИКАДА КАО БОГОВИ: ИКОНА И ИКОНОПОШТОВАЊЕ*, <http://www.verujem.com>
11. Свети Максим Исповедник, Мистагогија, у *АРХИ КАΙ ΤΕΛΟΣ, Аспекти философске и теолошке мисли Максима Исповједника*, ЛУЧА XXI -XXII (2004-2005) 1-687, Никшић 2006.
12. Свети Никола Кавасила, *Тумачење Свете Литургије*, Беседа, Нови Сад 2002.
13. Giakalis A., *Images of the divine, the theology of icons at the seventh ecumenical council*, Brill, Leiden - Boston 2005

САДРЖАЈ

ЦРКВА, ИКОНА, ЕВХАРИСТИЈА	2
Есхатолошка реалност Цркве	3
Сенка, икона, истина.....	5
Христос и икона.....	6
Историја и есхатон.....	10
ЛИТЕРАТУРА.....	12